

Kalembka, Sławomir

Słowo wstępne

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 22 (185), 3-5

1989

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SŁOWO WSTĘPNE

Dzieje książki i czasopiśmiennictwa były przedmiotem zainteresowań badaczy związanych z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika od pierwszych lat jego istnienia. Tematyką tą zajmowali się historycy, historycy literatury, bibliotekarze. Traktowana była jako ważna część spuścizny intelektualnej i artystycznej poprzednich pokoleń. Toteż przede wszystkim pojmowano te prace jako człon szeroko pojętych badań nad dziejami kultury polskiej i narodów sąsiednich. Niektórzy historycy wykorzystywali je jako podstawę wyjściową do studiów nad dziejami ideologii i myśli politycznej. Natomiast część bibliotekarzy, co słuszne i zrozumiałe, nadawała tym studiom również aspekt bardziej praktyczny, wiążąc je z codzienną pracą Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu.

Zapowiedzią rozszerzenia możliwości środowiska humanistów toruńskich w dziedzinie badań nad dziejami książki i prasy było powołanie w 1976 r. na UMK Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, i otwarcie w tymże czasie (na studiach zaocznych już w 1975 r.) studiów w tym zakresie. Zakład ten związany, choć przy znacznej autonomii, pierwotnie z Instytutem Filologii Polskiej, od 1982 r. jest częścią Instytutu Historii i Archiwistyki, stale działając w gościnnych murach Biblioteki Uniwersyteckiej. W ostatnich latach rozrósł się liczebnie i okrzepł naukowo. Znaczna część jego pracowników prowadzi badania właśnie w zakresie dziejów książki i prasy. Zresztą i w innych zakładach Instytutu są pracownicy naukowcy interesujący się tą tematyką. I właśnie pokazaniu dorobku i możliwości Zakładu w tej dziedzinie, w dziesięciolecie jego powstania, służyć ma zbiór rozpraw i publikacji źródłowych zebranych w woluminie „Acta Universitatis Nicolai Copernici”.

Jest on kolejnym, już XXII tomem serii „Historia” tychże „Actów”. W serii tej problematyka historii kultury, w tym i dziejów słowa drukowanego, gościła i dawniej. Ale tom ten nawiązuje do innej grupy tematycznej. Oto w latach 1962—1970, gdy seryjne wydawnictwo UMK nazywane było „Zeszytami Naukowymi” istniała oddzielna seria „Nauka o książce”. Wydano w niej sześć kolejnych zeszytów, w których 19 pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej opublikowało 34 rozprawy i inne materiały. Istnienie tej serii aktywizowało środowisko bibliotekarzy uniwersyteckich w dziedzinie badań naukowych. Jej likwidacja w 1970 r., w wyniku odgórných decyzji ministerialnych, podjętych rzekomo w imię korzystniejszego scentralizowania w skali krajowej wysiłków i podniesienia przez to poziomu publikacji z tej dziedziny, spowodowała rozproszenie

narastającego dorobku badawczego toruńskich bibliotekarzy, a młodszych wręcz pozbawiła możliwości drukowania prac.

Do tej serii z lat sześćdziesiątych bezpośrednio nawiązują „Studia o działalności i zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika”. Od 1980 roku wyszły dotąd ich trzy woluminy, dalsze są w przygotowaniu. Pracownicy Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej publikują wyniki swych badań i przemyśleń również w tych „Studiach”. Przypomnieć szczególnie tutaj trzeba, że w cz. I „Studiów” (s. 211—222) Zofia Mołodecówna, organizator i kierownik Zakładu w latach 1976—1982, opublikowała rozważania o „Współpracy studiów bibliotekoznawczych z biblioteką uniwersytecką. Propozycja modelu”. Tak więc tradycja dawniejszej serii „Nauki o książce” odrodziła się teraz podwójnie, co tylko może cieszyć, jako że jest nieodpartym dowodem znacznych możliwości badawczych środowiska toruńskich bibliotekoznawców i bibliotekarzy naukowych.

W tym tomie dominują rozprawy i publikacje źródłowe poświęcone dziejom książki. Uszeregowano je w porządku chronologicznym.

Na tom ten składają się artykuły o charakterze czysto konstrukcyjnym, będące przyczynkami do wyjaśnienia poszczególnych problemów, jak i złożone, dwuczłonowe opracowania. Dzielią się one na wprowadzające do części drugiej studia oraz na wykazy, określonych tytułem publikacji lub tp., względnie teksty źródłowe.

Janusz Tondel przedstawia losy i stany zachowania renesansowej biblioteki, słynnej z pięknych opraw, księcia Albrechta Hohenzollerna i jego małżonki. Dawniej przechowywana w Królewcu, obecnie największa jej część znajduje się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu. I to opracowanie jest dwuczłonowe, zawiera też wielostronnie opracowany, stosowny wykaz tych książek.

Iwona Imańska, na marginesie prac nad rozprawą doktorską, zajęła się dwoma toruńskimi katalogami aukcyjnymi z lat dwudziestych XVIII w. Uzupełniła ona swoje studium listą nabywców książek na opisywanych licytacjach.

Henryk Rietz przedrukowuje, z odpowiednim wprowadzeniem, dziennik prac z 1790 r. drukarza z Kurlandii.

Niżej podpisany przygotował reedycję, a faktycznie pierwodruk czterech numerów emigracyjnego, demokratycznego efemerydy — „Dziennika Emigracji”. Czasopismo to, rękopiśmiennie publikowana w 1850 r. w Szumli, czyli dzisiejszym bułgarskim Szumen, uznane zostało za zaginione, gdy odnotowane jego dwa komplety spaliły się w czasie ostatniej wojny wraz z resztą zbiorów rękopisów rapperswilskich i batignolskich. Szczęśliwie odnalezione cztery z sześciu „wydanych” numerów, uchowały się między raportami, przesyłanymi ze Stambułu ks. Adamowi Czartoryskiemu w Paryżu, a przechowywanymi w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie.

Wyłącznie konstrukcyjny charakter mają rozprawy Bronisławy Woźniczki-Paruzel i Grażyny Gzelli. Pierwsza z nich traktuje o sprawie popularności i dostępności pisanych i drukowanych w XIX w., w formie bardzo przystępnej, swoiście dydaktycznych i moralizatorskich zarysów dziejów narodowych, przeznaczonych dla ludu. Drugi natomiast z tych artykułów odbiega od przewodniej tematyki tego tomu, gdyż poświęcony został sprawom organizacji sieci bibliotek na wsi polskiej w latach między dwoma wojnami światowymi, bibliotek tworzonych z inicjatywy i pod opieką organizacji młodzieży chłopskiej.

Jeszcze innego rodzaju, zresztą dwuczłonowe, jest opracowanie zamykające ten wolumen. Zofia Mołodcówna i Halina Zgorzelska przygotowały zestaw 291, tj. wszystkich napisanych do 1985 r. w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, prac magisterskich z zakresu bibliotekoznawstwa, dokonując też wstępnej analizy tego wykazu. Pokazuje on kierunki zainteresowań badawczych pracowników naukowych Zakładu lub osób z nim współpracujących i może być bardzo pożyteczny, choćby dla wytyczania dalszych działań dydaktycznych.

Oddając ten tom w ręce Szanownych Czytelników autorzy liczą, że, choć w skromnym zakresie, rozszerzy on naszą wiedzę o książce i prasie polskiej lub ziem i spraw z Polską związanych na przestrzeni ostatnich kilku wieków.

Sławomir Kalembka

Toruń, 1986 r.